

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 265. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius05val-shoot-idm140381306179136.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

NOTER.

S. 245. Ortografien i dette Brev viser - ligesom i øvrigt Skriften - en saadan Overensstemmelse med Brevet fra 1538, at det med Sikkerhed kan formodes, at de to Breve er omtrent samtidige. Særlig maa det fremhæves, at disse to Breve i Modsætning til de senere Breve regelmæssigt har *th* i Forlyd i *the*, *then*, *thennem* osv., at de har *dt* i Endelsen *-hedt* og lign. Ord (*ordt*, *raadt*). Ogsaa Indholdet bekræfter Brevenes Samtidighed; formodenlig er dog det udaterede Brev ældst. Pastor P. Severinsen, med hvem jeg har raadført mig, anser det for sandsynligt, at "then mand som thennem ther till raadher for sin sønderlig gyrighedz skyldt" (L. 9 f.) er Hr. Mads, der omtales i Brevet fra 1538. Af dette ses det jo, at Hr. Mads skal høre Hans Tavsens "ther wdi byen" dvs. i Roskilde, og da Brevet er skrevet til Forstanderen for Frue Kloster, er det rimeligst, at Hr. Mads var knyttet til dette Kloster. I saa Fald vilde det passe godt, at han for sin "gyrighedz skyldt" raader "jomfrwerne och bondherne" (L. 3) til at begære et Sogn for sig selv med deres egen Præst; "jomfrwerne" maa være Frue Klosters Cisterciensernonner, "bondherne" enten Beboerne af Frue Kirkes Landsogn eller af andre Sogne ved forsvindende Kirker. - Ved Reformationen maatte Sogneforholdene i Roskilde fuldstændig omordnes, idet der var ikke mindre end 12 Sognekirker foruden Domkirken og Klosterkirkerne. At Frue Kirke som Klosterkirke tillige havde Sogn var ukorrekt for et Cistercienser Kloster, men den Slags Uregelmæssigheder fandtes. - Til Datering af Brevet og til Oplysning om Sogneforholdene i Frue Sogn kan iøvnr. henvises til ef Kongebrev af 23/1 1539 (jfr. Kirkehist. Saml. 3 R. I. 220). Indholdet af dette Brev viser, at det er senere end vort Brev, der altsaa i hvert Fald er ældre end 1539, paa den anden Side er det ikke blot yngre end Palladius' Ansættelse (Sept. 1537), men maa ogsaa være yngre end Roskilde "ordinatz och skick" (L. 15) fra Oct. 1537 (se Bugenhagens Briefwechsel S. 156). Rimeligvis stammer Brevet da fra Begyndelsen af 1538.

S. 247 L. 1. *ilde farer aff sted met sin hostru*] dvs. mishandler sin Hustru; jfr. "at slaa riffue o c slide it fattig quindfolcks legom oc limmer" (S. 249 L. 1).

266

S. 247 L. 23. *vdj officials tid*] Biskoppens Official var Udøveren af Biskoppens Doms- og Straffemyndighed og ordnede de saakaldte casus reservati (i hvilke en almindelig Præst ikke kunde absolvere). Denne Myndighed var nu (ved Rib e artiklerne) overdraget Kapitlet i Roskilde for Ægteskabssagers Vedkommende; jfr. S. 186 Note til S. 90 L. 3.

S. 248 L. 14. *vnd forligelse*] samme Udtryk bruges bl. a. i Danske Lov 2-9-8.

S. 248 L. 15. *ey*] "altid".

S. 248 L. 28. *vdj Ribe paa herre dage* osv.] hvad her sigtes til, kan ikke nærmere oplyses.

S. 249 L. 5 f. *skillies att fra mad oc maall*] dette Udtryk kendes ikke fra andre Kilder; det svarer jo kun delvis til *separatio quoad mensam & thorum*.

S. 249 L. 31 f. Om Pesten i Kbh. 1545-46 se Mansa, Folkesygdomme S. 150 f.

S. 250 L. 12. *Viisdoms bog*] Visd. 4.5: Confringentur enim rami inconsummati.

S. 251 f. Det Skrift, Palladius sender Kongen, er det saakaldte *Censura*, udg. Dänische Bibl. VI, 185 ff. Det udførligere Skrift, der sendes til Peiter Capiten er *Judicium*; udgivet Dän. Bibl. V. 76; se iøvnr. om Interim-Striden sst. S. 1 ff. En kort Fremstilling af Palladius's Forhold til Interim er givet i G. Jørgensen, Peder Palladius, 1922, s. 40 ff. og S. 131 f.

S. 252 L. 3. *Peiter Capiten*] se foran II. Bind S. 325 ff.

S. 253 L. 11. *Peder Gaaske*] Biogr. Lex. VI. 120.

S. 255 L. 3 f. *met kenders paaleggelse*] se foran Bind I 233.

S. 256 L. 6. *pusille*] en (ussel) lille Dreng, "Pjævs"; beslægtet med *Pusling* og lign. - Jfr. Kaikar III 530 (den etym. Forklaring her er urigtig).

S. 256 L. 10. *si coecus eta*] Matth. 15.14. Luc. 6.39.

S. 256 L. 14. *Oluf Hielteson*] Olafúr Hjaltason var den første evang. Biskop i Holar (1552-69), se Biskuparsogur Jons profast Halldorssonar, II. 2 ff.

S. 256 L. 18. *Sigurd*] Sigurður var Præst til Grenjaðarstad 1534-95, se Sv. Nielsson, Presta Tal og

Profasta, Kbh. 1869, S. 196.

S. 256 L. 28. *maledictus* etc.] Jerem. 48.10. (*ego*) *sangvinem* etc.] Ezech. 33.8. *stabit anima* etc.] 4. Reg. 10.24. *omnis arbor* etc.] Matth. 7.19.

S. 257 L. 29. *Johannes Frederus* (1510-62), Superintendent 267 paa Rygen. Om hans vanskelige Stilling paa Rygen, se G. Mohnike's Monografi: *Des Johannes Frederus Leben*, Stralsund, 1840, A. C. L. Heiberg, Palladius, S. 154 ff. (i Theol. Tidsskr. IV, 1840), samt Allgem. deutsche Biographie VII, 329 f.

S. 258 L. 12. *den lille bog paa latine de vsura*] *De usura* er en Bearbejdelse af Luthers Skrift om Aager, fra 1540 (Luthers Werke, Weimar-Udg. LI, 325 ff.) Det kendes kun i ét Tryk fra 1554: *De vsura taxanda ad pastores ecclesiarvm communefactio D. Mart. Lutheri . . . Francoforti . . . 1554*. Tilegnelsens Overskrift lyder: *Serenissimo atqve illvstrissimo principi ac domino, D. Christiano, Daniæ . . . Domino suo clementissimo*. Underskrift: *Tuæ Serenissimce . . . Joannes Frederus*. Skriftet er optaget i Wittenberg-Udg. af Luthers latinske Skrifter (Bind VII, 1557 og 1558 s. 417 f.).

S. 258 L. 14. *Hans Bernekow*] d. e. Rigsraad Hans Barnekow (c. 1500-1559), Herre til Ralswik og Streu paa Rygen; se Biogr. Lex. I. 540.

S. 259 L. 3 *met*] Skrivefejl for *men*?

S. 259 L. 17. *Osiander*] Andreas Osiander (1498-1552), se Allgemeine deutsche Biographie XXIV, 473ff. Om den Osianderske Strid se Dän. Bibl. VII. 149 ff.

S. 259 L. 22 *men*] Skrivefejl for *met*?

S. 261 L. 9. *hendes søsfher*] Birgitte Gjões Søster er sikkert Eline Gjõe, jfr. foran Bind IV, 143, hvor Palladius ogsaa omtaler hendes Bogsamling.

S. 261 L. 9. *Huberinus, De ira et misericordia dei*] Palladius havde forsynet den danske Overs. 1543 med Forord, se foran Bind I. 297.

S. 261 L. 20. *Jeg er dyn salighed*] Ps. 35.3; Vulg.: *salus tua ego sum*; se II Bind S. 95 Fodn. og S. 124 f.; *Psal. XXX* er altsaa en Fejl for *XXXV*. - *Jeg er dyn Gud*] *Psal.* er Fejl for *Esai.* (Es. 43.11). - *Jeg er den*] Es. 43.25; *Esaie xli* er altsaa en Fejlskrift.

S. 261 L. 27. Dateringen af dette Fragment er usikker. Fragmentet kendes kun fra en Afskrift i det foran omtalte Exemplar af Huberinus' Bog. Denne Bog har Paaskriften 1554, hvoraf Brevets første Udgiver, G. L. Wad, slutter, at det ikke er ældre end dette Aar, hvad dog ikke synes indlysende. Sikre Holdepunkter til en Datering af Fragmentet er det ikke lykkedes mig at finde. Jfr. iøvrigt foran II. Bind S. 40.

S. 262 L. 3. *Søfren Grønbech*] 1571, se Wibergs Præstehist. II 211.
268

S. 262 L. 5. *hr. Morfen*] Morten Thomsen, Præst 1540-57, Wibergs Præstehist. II 241.

S. 262 L. 21 ff. Dette private Brev til Kapitlet i Trondhjem skrev Palladius samtidig med, at et Kongebrev til Kapitlerne i Norge om at underholde en af to Studenter ved Københavns Universitet udstedtes. Se Rørdams Univ. Hist. I 248 f. samt IV 93 f. - Student Niels Mikkelsen er vistnok ellers ukendt.

S. 263 L. 19. *abeden af Hellne kloster*] denne Abbed var Christian Sørensen, der omtales som Abbed i Heine Kloster fra 1533 til 1559, se Kgl. da. Gehejme Arkivets svenska Handlingar (Rigsarkivet) II 396 (1533), 359 (1541), 389 (1542), 79 (1559). Naar det i Brevet omtalte Ægteskab og Besværinger herover har fundet Sted, har ikke kunnet oplyses. Heller ikke Brevets øvrige Indhold giver noget Holdepunkt for Datering; og da Brevet ikke er skrevet af Palladius, kan dets Ortografi ikke hjælpe til at tidsfæste det. Den (af Rigsarkivar Secher) paa Brevets Fod angivne Datering synes at mangle Hjemmel.

Brevet er affattet med en Haand, der stammer fra Heine Kloster, idet samme Haand har skrevet Paaskriften paa en 1559 til Knud Gyldenstjerne affattet Brevregistratur over Breve i Heine Kloster, udgivet i Ældste Arkivregistraturer V. 1. S. 554 af Dr. William Christensen, hvem jeg skylder Tak for den her fremsatte Identificering.

S. 263 L. 23-24. *och met - ljfs tyd*] et saadant aabent Brev er ikke bevaret.

S. 263 L. 29. *nof*] "nu" eller maaske *nog* (noch) "endnu".

S. 264 L. 1-2. *som - hafwer hørt*] sikkert Fejlskrift. Formodenlig: *som ieg hafwer sagt* (skrevet ell. lign.) *och hafwer hørt*.